

Ruben Willaert
restauratie & archeologie

Tempelhof (Brugge, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2016H104

Augustus – September 2016

ARCHEOLOGIENOTA

BUREAUONDERZOEK (FASE 0)

DEEL 2: PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteurs: Janiek De Gryse, Clara Thys, Wouter Van Goidsenhoven, Joren De Tollenaere

© Ruben Willaert bvba, Sint-Michiels-Brugge, 2016

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

Deel 2: Programma van maatregelen	4
2.1 Administratieve gegevens	4
2.2 Synthese	6
2.3 Gemotiveerd advies	6
2.4 Conclusie	8
Deel 3: Bibliografie.....	9

FIGURENLIJST (2016H104)

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB basiskaart met aanduiding van de kadastrumnummers (bron: Geopunt).....5

Figuur 2: projectgebied weergegeven op de meest recente orthofoto (middenschalig, winteropname), met aanduiding van de vermoedelijk verstoorde zones (bron: Geopunt).....7

TABELLENLIJST (2016H104)

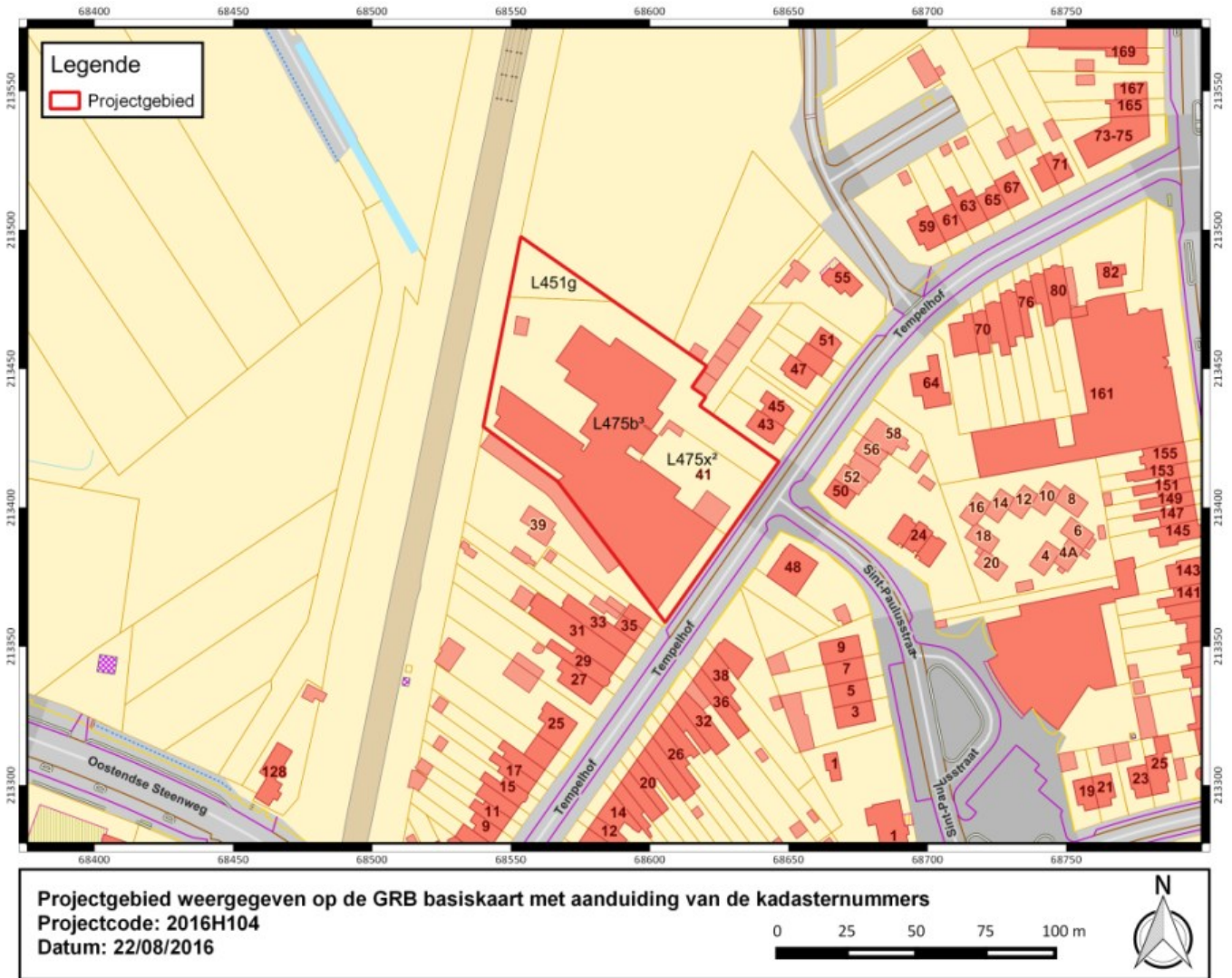
Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek. 4

Deel 2: Programma van maatregelen

2.1 Administratieve gegevens

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De naam en het adres of maatschappelijke zetel van de initiatiefnemer	GLOBAL ESTATE GROUP Kappellestraat 117 8020 Oostkamp	
b) Het erkenningsnummer van de erkende archeoloog	OE/ERK/Archeoloog/2015/00043	
c) De naam en het adres of maatschappelijke zetel van de erkende archeoloog	Janiek De Gryse Ten Briele 14 bus 15 8200 Sint-Michiels-Brugge	
d) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	West-Vlaanderen
	Gemeente	Brugge
	Deelgemeente	Brugge
	Postcode	8000
	Adres	Tempelhof 41
	Toponiem	Tempelhof
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	$X_{\min} = 68321$ $Y_{\min} = 213248$ $X_{\max} = 68857$ $Y_{\max} = 213621$
e) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Brugge afd. 8 sectie L nrs. 475b ³ , 475x ² en 451g Figuur 1	

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB basiskaart met aanduiding van de kadastrumnummers (bron: Geopunt).

2.2 Synthese

Global Estate Solutions plant de aanleg van een verkaveling op de terreinen van de voormalige Catherinadrukkerij in Sint-Pieters-op-de-Dijk (later Catherine press nv), deelgemeente van Brugge. Hiervoor wordt de huidige bebouwing gesloopt. Het gehele plangebied is ca. 0,71ha groot. De drukkerij werd gebouwd in 1922 en uitgebreid met werkplaatsen in 1936. Het complex staat sinds een 10-tal jaar leeg. Deze leegstand heeft het pand met de jaren geen goed gedaan en ging gepaard met de nodige overlast.

Het terrein is gelegen in verstedelijkt gebied. Landschappelijk gezien is het plangebied gelegen in de polderstreek. Dit betekent dat het archeologisch niveau zich lokaal relatief dicht bij de oppervlakte kan bevinden (ca. 40-60cm onder het maaiveld). Zeker op het vlak van middeleeuws vondstmateriaal moet verwacht worden dat zich ondiep zal manifesteren. De bodemkaart van Vlaanderen geeft aan dat het terrein bebouwd is. De bodem bestaat uit kreekkruggronden. Gelet op het feit dat de werking van de zee in deze gebieden tot in de middeleeuwen reikte, moet hier geen feitelijke bewoning of begraving verwacht worden uit oudere perioden. Hoewel bewoning zeker niet uitgesloten kan worden, leent het landschap zich meer voor activiteiten van een andere aard. Met name subsistentieactiviteiten (visvangst en afgeleiden ed.) of ambachtelijk (zoutwinning ed.). De archeologische neerslag van deze activiteiten laat zich minder makkelijk opsporen met klassieke sporenarcheologie, het gaat eerder om een concentratie van vondstmateriaal.

Historisch gezien kan de ontwikkeling in Sint-Pieters-op-de-Dijk niet los gezien worden van de evolutie in de stad Brugge en de incorporatie van de gemeente binnen het stedelijk weefsel doorheen de tijd. Een belangrijke katalysator in de groei en economische ontwikkeling van het westelijk achterland van Brugge was de verdere ontwikkeling en exploitatie van de waterlopen. Het cartografisch onderzoek bevestigt het rurale karakter van de planomgeving. Hierin komt pas verandering vanaf de 21e eeuw.

Archeologisch gezien is één indicator gekend in de nabije omgeving, deze is echter nog niet aangegeven op de CAI. Op ca. 200m ten noordwesten van het terrein is in 2015 een terreinprospectie en vervolgonderzoek uitgevoerd op percelen ter hoogte van de Oostendse Steenweg nr. 126. Bij de prospectie, onder leiding van Dieter Demey, werden indicaties aangetroffen van menselijke aanwezigheid op de overgang van de volle naar late middeleeuwen. Met betrekking tot het vervolgonderzoek en de eigenlijke interpretatie van de waargenomen sporenconcentratie(s) dient nog gewacht te worden op de eindrapportage van het vervolgonderzoek¹. Verder zijn er geen indicatoren gekend op of in de directe omgeving van het plangebied. Alle indicatoren in de ruime omgeving wijzen op een aanwezigheid in de volle en late middeleeuwen, wat niet te verwonderen valt. Een tweetal kilometer oostwaarts werden resten uit de romeinse periode aangetroffen bij een opgraving eind jaren '70 in de wijk "Fort Lapin". Hierbij werd vermoedelijk een romeinse handelspost met haven vrijgelegd. Algemeen gesteld is het archeologisch potentieel van het plangebied bescheiden.

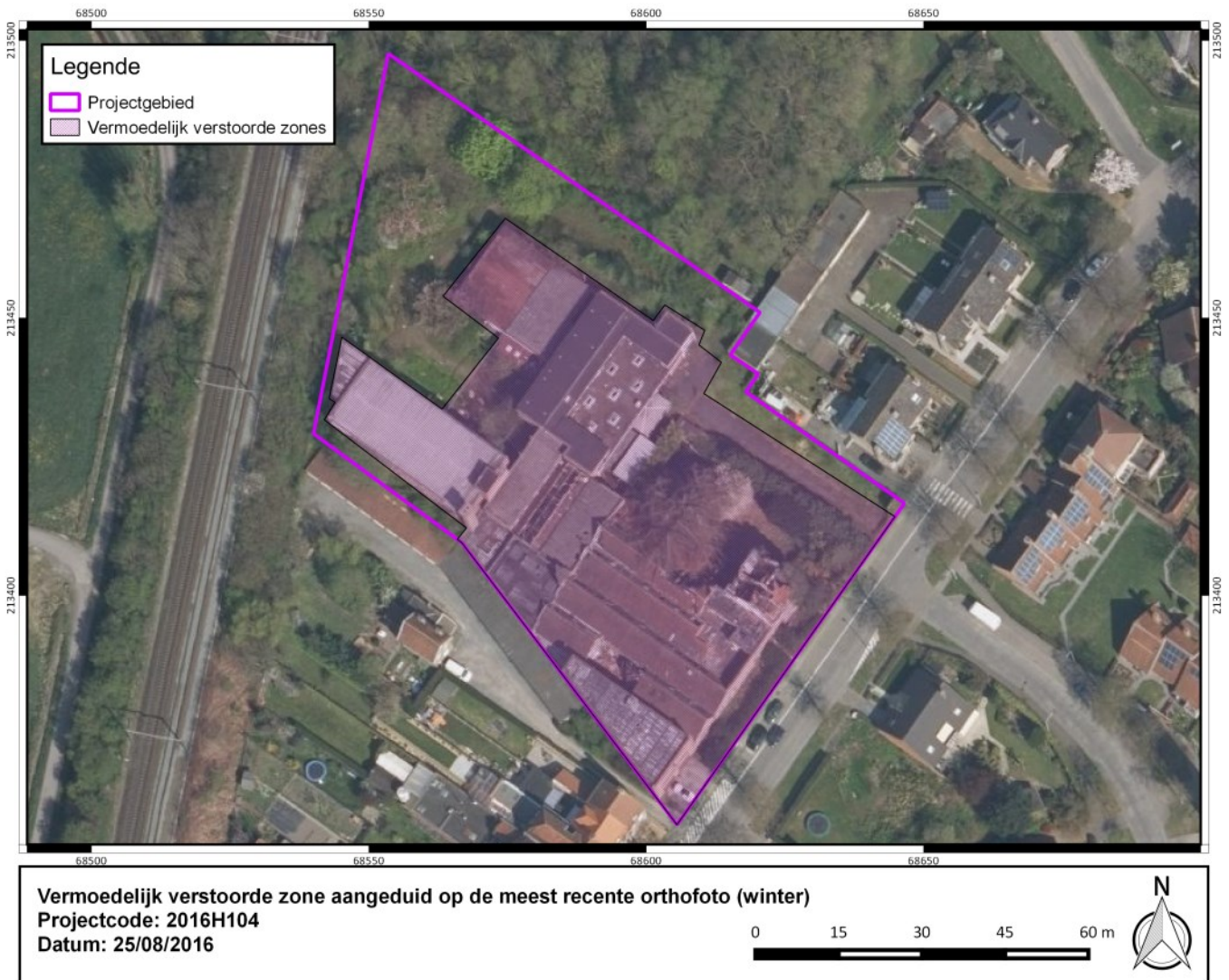
2.3 Gemotiveerd advies

Voor de projectlocatie "Tempelhof" wordt geen verder archeologisch onderzoek aanbevolen. De aard van de ingrepen en de verwachte mate van verstoring, in combinatie met de gegevens van de bureaustudie bieden voldoende argumentatie om af te zien van verdere onderzoeksdaden. Deze worden als weinig zinvol beschouwd.

Het belangrijkste argument om af te zien van verder onderzoek is de verwachte mate van verstoring van het terrein. Zoals zichtbaar op de meest recente luchtfoto is het terrein grotendeels bebouwd en verhard. De originele bouwplannen van de gebouwen zijn niet meer beschikbaar. Op een bouwplan (zie bijlage),

¹ DEMEY D., 2015, Archeologisch vooronderzoek Oostendse Steenweg 126, Ruben Willaert Rapport n°90

opgenomen in een dossier voor uitbreiding en verbouwing uit 1989, zijn geen kelders aangegeven. Desondanks moet omwille van de funderingen, leidingen en vloerplaat toch rekening gehouden worden met een minimale verstoring tot 50cm tot 60cm onder het maaiveld. Verder is duidelijk zichtbaar dat rondom de aanwezige bebouwing ook verharding aanwezig is. Deze bestaat uit een funderingslaag met daarop een laag asfalt. Hiervoor moet ook rekening gehouden worden met een gelijkaardige verstoring. In totaal is 4938m² van het 7070m² grote terrein naar alle waarschijnlijkheid geroerd, d.i. ca.70% van de totale oppervlakte.

Figuur 2: projectgebied weergegeven op de meest recente orthofoto (middenschalig, winteropname), met aanduiding van de vermoedelijk verstoorde zones (bron: Geopunt).

De enige strook waar de ondergrond naar alle waarschijnlijkheid nog niet geroerd is bevindt zich tegen de noordwestelijke grens van het plangebied, tegen de spoorwegbedding. Een blik op het beschikbare inplantingsplan toont dat deze strook wordt ingericht als groenzone. Hierbij zullen bestaande bomen gerooid worden en nieuwe ingeplant. Het rooien van de bomen zal eveneens een versturende werking hebben op het bodemarchief voor eender welke onderzoeksmethode er bij te pas kan komen. Hierdoor wordt het terrein waar het bodemarchief nog intact zou zijn en acuut bedreigd wordt door de geplande werken tot een minimum herleid. Op dit resterende deel worden geen bouwvolumes gerealiseerd; het wordt ingericht als parking door aanleg van grasbetontegels op een waterdoorlatende fundering. Het mag duidelijk zijn dat de kans op aantreffen van grondvaste sporen gering is.

Hierbij komt dat het archeologisch potentieel van de site eerder bescheiden is. Historisch en cartografisch onderzoek wijzen op een continu ruraal karakter van de locatie vanaf de 18^e eeuw. Aangezien dit gebied ontpolderd is in de middeleeuwen is de kans klein dat funeraire of residentiële sporen uit periodes voor de middeleeuwen in de ondergrond aanwezig zijn. De restanten van de activiteiten die plaatsvinden in dit gebied voor de ontpoldering betreffen in hoofdzaak vondstconcentraties. Deze archeologische entiteiten zijn zeer kwetsbaar voor eender welke vorm van bodemingreep. Men kan er van uitgaan dat indien deze op het terrein aanwezig waren zij in grondige mate verstoord zijn.

Op basis van de verwachte mate van verstoring, in combinatie met de aard van de geplande ingrepen en het eerder bescheiden archeologisch potentieel moet hier afgezien worden van verder onderzoek. Voorgaande argumenten geven duidelijk aan dat de financiële kost die een vooronderzoek met of zonder ingreep in de bodem met zich zou meebrengen niet in verhouding kan staan tot de eventuele meerwaarde die dit onderzoek zou kunnen opleveren voor het archeologisch inzicht in de regio. Meer dan een gefragmenteerde indicatie voor aanwezigheid in het verleden, zonder ruimtelijk verband, zou een onderzoek niet opleveren. Het is dan ook op basis van de kosten-baten analyse dat afgezien moet worden van verdere onderzoeksdaden.

Uiteraard dient hier wel gewezen te worden op de archeologische meldingsplicht, conform artikel 5.4.1 van het vigerende decreet met betrekking tot het onroerend erfgoed.

2.4 Conclusie

Global Estate Solutions plant de realisatie van een nieuwe verkaveling op de terreinen van de vroegere drukkerij Catherina press nv. Deze werken vormen een potentiële bedreiging voor het bodemarchief. Op basis van de huidige toestand van het terrein, in combinatie met de gegevens op de bodemkaart van Vlaanderen wordt verwacht dat het archeologische niveau in grote mate geroerd is.

Bijkomend heeft de studie van historische en cartografische bronnen in combinatie met de beschikbare archeologische indicatoren en de landschappelijke situatie aangetoond dat het archeologisch potentieel van het terrein bescheiden is.

Op basis van een kosten – baten afweging moet in dit dossier afgezien worden van verder archeologisch onderzoek. Bijgevolg wordt een vrijgave van de relevante percelen vooropgesteld.

Deel 3: Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016

AGIV

Demey D., 2015, Archeologisch vooronderzoek Oostendse Steenweg 126, Ruben Willaert Rapport 90

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

Jacobs P., Marechal R., De Ceukelaire M. en Sevens E. o.l.v. De Breuck W. en De Moor G., 1993. Toelichtingen bij de Geologische Kaart van België - Vlaams Gewest, Kaartblad 13, Brugge. Belgische Geologische Dienst en Vlaamse overheid, afdeling Land en Bodembescherming, Ondergrond, Natuurlijke Rijkdommen, 38p.

De Moor, G., Van De Velde, D., 1994. Toelichting bij de Quartairgeologische Kaart, Kaartblad 13, Brugge. Vlaamse Overheid, Dienst Natuurlijke Rijkdommen.

Van Ranst, E. & Sys, C. 2000. Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen. Universiteit Gent.